

INFIINȚAREA ȘCOLII DE ARTE FRUMOASE DIN CLUJ

NEGOIȚA LAPTOIU

Într-o „țară de pictori“ cum inspirat considera Henri Focillon România, necesitatea inițierii artistice era mereu simțită. Au îndeplinit, mai întâi, acest rol în evul mediu școlile de zugrăvie de pe lângă mănăstiri, iar apoi școlile particulare inițiate de artiști veniți din mari centre europene și stabiliți un timp sau definitiv în părțile noastre. Instituții însă cu profil academic, cu un program riguros, care să corespundă unor intenții mai largi nu s-au putut închea decât atunci când condițiile de ordin social-istoric le favorizau. Pentru Moldova acest moment a însemnat anul 1860 când Gheorghe Panaiteanu-Bardasare pune bazele Școlii de arte frumoase din Iași, iar pentru Țara Românească anul 1864 la București, aici inițiativa aparținând lui Theodor Aman. Cele două Academii erau urmarea firească a consecințelor pozitive deschise spre modernizarea vieții social-culturale de Unirea din 1859 a celor două Principate românești.

La acea vreme Transilvania era încă separată de vatra ei strămoșească, fiind integrată între provinciile Imperiului habsburgic. Cu toate restriștile impuse de un regim autoritar, în general ostil emancipării populației din zonele provinciale, nici aici n-au lipsit încercările de a răspunde dorinței de îndrumare într-un cadru organizat a celor cu vocație artistică. Astfel, în 1876 pictorul bănățean Nicolae Popescu, artist cu serioasă pregătire academică, desăvârșită la Viena și Roma, avea deja aprobările necesare de la autoritățile locale pentru înființarea unei Academii de arte frumoase la Caransebeș. Deznodământul tragic al pictorului, dispărut prematur în primăvara anului 1877 avea să prelungească un timp împlinirea unei asemenea nobile inițiative.

Ea s-a înlăptuit în condiții cu totul noi, ale statului român unitar, după actul istoric de la 1 decembrie 1918, momentul desăvârșirii unității naționale. Nu însă imediat și fără dificultăți de altă natură. Mai întâi a trebuit să fie zădărnicit „frumosul proiect al lui Cornel Medrea datat la 1 octombrie 1919 din cauza relativ scurtei activități a Consiliului Dirigent“ după cum motiva pe marginea proiectului Tiberiu Bredi-

ceanu, pe atunci șeful resortului ocrotiri sociale și al artelor din cadrul Consiliului Dirigent¹.

Fără rezultat imediat au rămas și strădaniile pictorilor Flaviu Domșa și Ion Bușița care au întocmit puțin mai târziu un proiect de înființare a unei Academii de arte frumoase la Cluj, recomandându-l pe sătmăreanul Aurel Popp cu înfăptuirea lui. Încă un element nou în procesul de înfăptuire al Academiei îl constituie chemarea în țară a lui Alexandru Popp, profesor pînă în 1922 la catedra de pictură monumentală de la Academia de arte decorative din Budapesta, care este împuternicit de către Emil Isac — inspector al artelor pentru Transilvania — cu pregătirea tuturor amănuntelor. Pentru a convinge oficialitatea de importanța și utilitatea unui asemenea așezămînt cultural, ce se motiva a ființa firesc alături de Universitatea, Opera, Teatrul Național și Institutul de artă dramatică din Cluj, intelectualii ardeleni iau atitudine deschisă în presa vremii în favoarea Academiei de Belle Arte. Drept răspuns la aceste entuziaște eforturi, Ministerul Artelor și Cultelor se pronunță favorabil, în sfîrșit, în toamna anului 1925, hotărînd înființarea Școlii de arte frumoase din Cluj. Anunțurile apărute în presă (ziarul „Dimineața” — București, „Patria”, „Ellenzék”, „Keleti Újság”—Cluj) au dovedit curînd marele interes pentru o asemenea școală, în arhiva ei păstrîndu-se scrisori venite din Panciu, Focșani, Constanța, Sibiu, Șilindia, ș.a.

Din paginile cotidianului clujean „Patria” din 25 octombrie 1925 aflăm că „La 15 noiembrie se va deschide la Cluj o Școală de arte frumoase. Între 1—15 noiembrie se primesc înscrierile. Directorul acestei Școli a fost numit Alexandru Popp. Deocamdată noua școală va funcționa în pavilionul de sport din parcul orașului². În numărul următor se publică un comentariu mult mai amplu afirmîndu-se clar că „ideea înființării unei școli de arte frumoase în orașul nostru este mai veche de cum s-ar crede. De cîțiva ani mai mulți artiști și intelectuali iubitori de artă agită această idee că Clujul cultural să primească pe lingă multele sale instituțiuni de cultură și o instituție de artă. Ohestiunea însă a fost veșnic aminată cu diferite promisiuni pînă cînd inițiatorii acestei Școli au depus toate străduințele lor pentru ca cel puțin o mică parte din multele făgăduieli să fie realizat. Și astfel în acest an Școala artelor frumoase își va deschide porțile”. Tot din cuprinsul articolului aflăm apoi componența corpului profesoral: „Școala artelor frumoase din Cluj va fi sub direcțiunea lui Alexandru Popp, avînd ca profesori pe următorii artiști: P. Capidan, C. Bogdan, A. Demian, A. Ciupe, E. Pascu (sculptor). Istoria artei va fi predată de către C. Petranu, conferențiar la Universitate. Se va mai preda la această școală anatomia, istoria culturii și literaturii, estetica etc. Secretarul școlii este E. Botiș”.

¹ vezi Raoul Șorban, *Două documente inedite privind înființarea Academiei de arte frumoase din Cluj*, în „Steaua”, Cluj, noiembrie 1970, p. 120.

² „O Școală de arte frumoase în Cluj”, în „Patria”, Cluj, 28 octombrie 1925, p. 2.

Dat fiind interesul larg privind regulamentul Școlii și condițiile de admitere „pentru lămurirea și informarea publicului doritor de a se înscrie în cultura artelor frumoase” este publicat în continuare „Regulamentul provizoriu” al Școlii pe care-l reproducem și noi integral:

„1. **Titlul:** Școala artelor frumoase de stat din Cluj.

2. **Scopul:** educația artistică, practică și teoretică și creșterea elementelor necesare învățămîntului artistic.

3. **Cursurile** sînt în consecință; practice: pictura, sculptura, arta grafică și anatomia; teoretice: istoria artelor, estetica, istoria culturii și a literaturii.

4. **Durata studiilor:** a) pentru cei cu bacalaureat 4 ani; b) pentru ceilalți 3 ani curs pregătitor, plus 4 ani. Anul școlar începe la 1 noiembrie și se termină la mijlocul lui iunie. Orele de curs vor fi în fiecare zi de la 8—12 și de la 2—6 d.m. Pentru industriașii care au nevoie de desen (tîmplari, zugravi etc.) se vor organiza cursuri de seară. Întărirea elevilor care nu vor să fie profesori de desen depinde de talentul și sîruița fiecăruia.

5. **Certificate, diplome:** Școala dă certificat anual despre urmarea cursurilor, diplomă de profesor pentru cei cu bacalaureat care au terminat cursul de 4 ani plus pedagogi, diploma de maestru de desen pentru cei care au bacalaureat și care au terminat cursul de 4 ani.

6. **Condițiile de primire:** Elevii Școlii sînt ordinari și extraordinari. Elevii ordinari devin aceia care au împlinit cel puțin 15 ani și au terminat patru clase secundare. Elevi extraordinari vor deveni aceia care nu au patru clase ori care nu urmează toate cursurile. Atît elevii ordinari, cit și cei extraordinari vor avea să treacă un examen de primire care constă din a) un desen după un obiect al naturii (pentru cei cu patru clase) b) un desen după un bust de gips și dintr-un desen de compoziții ornamentale.

7. **Taxe de înscriere și studiu:** Taxa de înscriere este de 250 lei pe an. Taxa de studiu 500 lei pentru elevii ordinari și 1 000 lei pentru cei extraordinari. Fiecare elev va achita și costul carnetului de studiu. Scutiri de taxe se pot face de către corpul profesoral în cursul anului acelor elevi care prezintă certificat de paupertate și dau dovada de talent și progres realizat.

8. **Înscrierile și examenele de primire:** Înscrierile se vor face în anul acesta de la 1—15 noiembrie. Examenele de primire vor avea loc între 15—20 noiembrie, iar înscrierile definitiv se vor face în 21 și 22 noiembrie în localul școlii.

9. **Un regulament de funcționare, studiu și disciplină** se va redacta în cursul anului de către o comisiune numită din membrii corpului profesoral de Ministrul Cultelor și Artelor, care comisiune va pregăti și lucrările pentru construirea unui local propriu al școlii, împreună cu un

cămin pentru elevii școlii artelor frumoase din Cluj și ateliere pentru artiștii profesori³.

În vederea definitivării Regulamentului de funcționare Alexandru Popp, fire meticuloasă și exigentă, se adresează lui G. D. Mirea, directorul Școlii de arte frumoase din București și lui Constantin Popovici, directorul Școlii de la Iași pentru a-i trimite regulamentele lor spre informare⁴.

Cu toată abnegația celor designați cu perfectarea și soluționarea formalităților de inaugurare, datorită unor impedimente de ordin administrativ, datele anunțate în presă pînă acum nu pot fi respectate. Un alt anunț din „Patria” din 19 noiembrie 1925 înștiința publicul că „Lucrările de reparațiune a pavilionului din Parcul orașului, unde va funcționa noua Școală a artelor frumoase din Cluj, sînt terminate. Cursurile școlii încep în ziua de 1 decembrie. Deschiderea festivă va avea loc mai tirziu. Înscrierile se primesc pînă la sfîrșitul acestei luni, la dl. director Alexandru Popp. Pînă acum s-au înscris 40 de elevi”. Din actele justificative păstrate în arhiva Școlii⁵, reiese că din subvenția de 350 000 lei ordonanțată de către Ministerul Cultelor și Artelor pentru organizare, partea cea mai însemnată a fost cheltuită pentru dotare (262.464,50 lei) cu mobilier, scule, rechizite, cărți pentru bibliotecă, reproduceri, investirea administrației, la care se adaugă 35.695,50 lei pentru transformarea și renovarea localului și 51.840 lei pentru cheltuieli personale, încălzit, iluminat. Mobilierul pentru sălile de învățămînt a fost comandat la Societatea anonimă de tipărire artistică din Cluj, cu facturi după comenzi între 30 noiembrie — 16 decembrie 1925, cărțile pentru bibliotecă au fost procurate de la librăriile „Lepage” și „Cartea românească” din Cluj, iar reproducerea de la librăria Gerold & Co din Viena.

La rubrica de „Informațiuni artistice” din „Patria” (din 5 decembrie 1925) se anunța că la „o consfătuire de la Ministerul Artelor s-a hotărît consolidarea Școlii de pictură, recent înființată la Cluj”. Evenimentul nu putea scăpa atenției unui Lucian Blaga, care după ce punctează rosturile Coloniei de pictură de la Baia Mare, unde „natura era subiect și profesor suveran”, consideră firească alegerea Clujului ca sediu al Școlii de arte frumoase, deoarece „sărăcia fără pitoresc natural din împrejurimile acestui oraș nu va ispiți înainte de vreme penelul elevului, ci-l va sili dimpotrivă să stea stăruitor între cei patru pereți ai atelierului, în fața modelului omenesc. Studiul anatomic trebuie să premeargă imnurilor dedicate veșnicei fecioare: naturii...”. În continuare sînt amintiți și caracterizați, cu fină analiză, profesorii, articolul încheindu-se cu o revelatoare certitudine: „Școala de la Cluj a cărei deschidere e pe

³ Ibidem.

⁴ vezi, *Arhiva Școlii de arte frumoase din Cluj*, la Liceul de arte plastice din Timișoara, Dosar 1925/1926, adresa din 8 decembrie 1925.

⁵ *Arhiva Școlii*, dosar nr. 1/ anul școlar 1925/1926.

curind proiectată, va avea o deosebită importanță pentru toată provincia ardelenască. Ardealul niciodată n-a fost sărac în talente, dar din lipsă de școale, aceste talente au căzut repede în diletantism iremediabil sau au apucat drumul ispititor și plin de curse al străinătății⁶.

Dintr-un răspuns dat în 8 decembrie de directorul Alexandru Popp băimăreanului Eugen Pascu (propus pentru catedra de sculptură), care solicita un avans pentru salariul din luna decembrie, aflăm că: „o comisie compusă de dl. Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor, va decide asupra numirii definitive a profesorilor de la școala noastră. Întrunirea Comisiei va avea loc încă în luna aceasta. Altă decizie nu s-a adus în 6 decembrie a.c. Până la hotărîrea Comisiei regret însă nu vă pot satisface dorința⁷. Dar abia prin decizia ministerială nr. 1371/ din 8 ianuarie 1926 — devenită act esențial pentru statutul Școlii (la care se va face adesea referință în corespondența ulterioară cu Ministerul) se numește Comisia amintită. Componenta ei și alte date importante sînt curînd publicate în presă: „Școala de belle arte din Cluj, înființată și subvenționată de Ministerul Cultelor și Artelor se va deschide în ziua de 17 ianuarie a.c., în Pavilionul din Parcul orașului. În acest scop, acest pavilion a fost complet renovat și înzestrat cu mobilierul și materialul necesar. Ministerul Cultelor și Artelor a acordat acestei Școli pe anul 1925/1926 o subvenție de un milion lei. Acestei sume i se adaugă încă 250 000 lei rămași din bugetul trecut. Pentru conducerea și angajarea profesorilor s-a numit o comisie specială, avînd ca președinte pe Emil Racoviță, iar ca membrii pe Sextil Pușcariu, Gheorghe Vălsan, Emil Isac, Coriolan Petranu, Alexandru Popp și Octavian Utalea, primarul orașului Cluj⁸.

Intr-adevăr, data precizată pentru deschidere este, în sfîrșit, respectată, astfel că inaugurarea festivă a Școlii de arte frumoase devine fapt împlinit, în 17 ianuarie 1926. Au luat cuvîntul cu acest prilej Emil Racoviță, care consideră evenimentul ca încă un proiect împlinit „din multele proiecte bune“ inițiate de Consiliul Dirigent, Alexandru Popp a mulțumit pentru sprijinul acordat, pictorul Gheorghe Popovici a transmis „urările de bine și prosperitate“ ale Școlii de arte frumoase din Iași, iar Constantin Artachino, vorbind în numele corpului profesoral al Școlii de arte frumoase din București, conchide: „... cu atît mai mult era necesară această instituție cu cît are de îndeplinit și un rol cultural regional pentru a dezvolta o artă caracteristică acestui ținut românesc“. După ce primarul Octavian Utalea face un istoric al Clujului, în încheiere ministrul Alexandru Lapedatu va afirma convins că: „în învățămîntul și conștiința celor chemați a pune talentul și pregătirea, munca și opera lor în serviciul noii instituțiuni artistice clujene, stă firească nă-

⁶ L. Blaga, *O școală de arte frumoase*, în „Adevărul literar și artistic“, București, 6 decembrie 1925, p. 7.

⁷ Arhiva școlii, adresa nr. 9/ din 11 decembrie 1925.

⁸ * * *, *Deschiderea Școlii de arte frumoase din Cluj*, în „Patria“, Cluj, 10 ianuarie 1926.

zuința ca din modestul început de-acum să facă treptat, treptat, un serios așezământ de cultură artistică. Pentru ca meritul ajungerii scopului dorit să-l aibă îndeosebi oamenii pământului acestuia, am ținut ca noua școală de arte frumoase să se încadreze cu puteri proprii, așa zicînd indigene⁹.

Timpul avea să confirme pe deplin încrederea înfăptuitorilor acestei prime școli cu profil academic — în domeniul artelor frumoase — din Transilvania, la numai cîțiva ani de la înființare, în 1929, cu ocazia unei expoziții de sfîrșit de an, într-un cotidian clujean precizîndu-se că: „Expoziția aceasta demonstrează încă o dată că Școala de arte frumoase din Cluj este un important factor de cultură, iar activitatea desfășurată de ea în Transilvania este deosebit de serioasă¹⁰”.

L'APPARITION DE L'ÉCOLE DES BEAUX ARTS DE CLUJ

Résumé

Grâce aux conditions favorables ouvertes par l'apparition de l'État Roumain unitaire, par l'Union au 1 décembre 1918 de la Transylvanie avec la Roumanie, après la chute de quelques projets en automne 1925, le Ministère des Cultes et des Arts, décide la fondation de l'École des Beaux Arts de Cluj, la première institution au profil académique — dans le domain des beaux arts — de Transylvanie. L'inauguration des cours a lieu le 17 janvier 1926, quand l'un des parleurs a affirmé: „autant cette institution était nécessaire, qu'elle à accomplir un rôle culturel régional aussi, pour développer un art caractéristique à cette région roumaine”. Grâce aux professeurs qui contenait de jeunes gens avec des études profondes de spécialité, accomplies dans de prestigieux centres occidentaux, l'École a contribué rapidement à la modernisation de la vie artistique de cette région du pays.

⁹ * * *, *Inaugurarea festivă a Școlii de arte frumoase din Cluj*, în „*Patria*”, Cluj, 19 ianuarie 1926, p. 1.

¹⁰ (N) a g y R (o z á l i a), *A kolozsvári képzőművészeti Főiskola növendékeinek kiállítása*, în „*Ellenzék*”, Cluj, 11 iunie 1929.